

concept of death in Mohammad Adam's poems based on Peirce's theory of semiotics

Bahman Agazadeh¹, Abdolabad Gheibi^{2*}, Mahin Hajizadeh³, Hasan Esmailzade⁴

¹ PhD student in Arabic Language and Literature, Azarbaijan Shahid Madani University, Iran.

² Professor of Arab Language and Literature, Azarbaijan Shahid Madani University, Iran.

³ Professor of Arab Language and Literature, Azarbaijan Shahid Madani University, Iran.

⁴ Assistant professor of Arab Language and Literature, Azarbaijan Shahid Madani University, Iran.

Article Info ABSTRACT

Article type: Research Article

Received:

30/05/2022

Accepted:

11/10/2022

Literary semiotics as a literary criticism method deals with the implication structure of literary works and analyzes the world inside the text to express the role of linguistic signs in the making and production of meanings of a literary work. Peirce's theory of semiotics is a critical method for analyzing poetic works that divide signs into three parts of representation, subject and interpretation. In this theory, the concept of sign and its final form is made of three components. Mohammad Adam, the Egyptian poet, is a modern poet who largely represents the concept of death in his poems and assumes a major role in the signs which his poetic themes about death. The present article uses Peirce's theory of semiotics and the basics of the semiotics of codes to analyze the signs pertaining to the concept of death in the poems of Mohammad Adam and to reveal clear and latent aspects of his poetics. Research data suggest that Adam represents poetic images and visible states such as falling off the rocks and large spiders, deep cliffs, etc. to create his textuality and to expand the concept of signs related to death by means of the subjects and details and enumerating some features of death like being terrifying and unknown. In the end, he fulfills the concept of the sign by means of interpretation and expresses his general attitude to the category of death and life, thus unveiling the voidness, pessimism and nihilism of his beliefs about the world to come.

Keywords: Semiotics, Peirce's theory, Codes, Contemporary Arabic poems, Mohammad Adam, The concept of death

Cite this article: Agazadeh, Bahman; Gheibi, Abdolabad; Hajizadeh, Mahin; Esmailzade, Hasan (2025) *concept of death in Mohammad Adam's poems based on Peirce's theory of semiotics*, The Quarterly Journal of Lisān-i mubīn, Vol 17, New Series, No 62, Winter; Pages 1-21.

DOI: 10.30479/lm.2022.17322.3408

Authors retain the copyright and full publishing rights.

Published by Imam Khomeini International University.

This article is an open access article licensed under the [Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License \(CC BY NC\)](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/)

*Corresponding Author: Abdolabad Gheibi

Address: Tabriz, Iran

E-mail: Abdolabad@azaruniv.ac.ir

Introduction:

The present study uses Peirce's theory to investigate the formation of signs pertaining to the concept of death in the form of spatial, temporal and aesthetic codes and analyze the relationship between the three components of the sign, thus outlining the final form through this semantic relation and expressing the human thoughts and feelings about death.

Methodology:

Peirce's model of semiotics differs from that of semioticians, especially Saussure. For Saussure, a sign is two aspects which are signifier and signified; however, for Peirce, a sign has three aspects made of representation, subject and interpretation (Delvadel, 2004: 21). Therefore, there is a kind of causality between the signifiers and the signified, with this causal relation may be repeated over and over. This makes the sign structure more complicated, as the text interpretation gets more difficult despite the repeated references between the components of the sign. Thus, more attention is warranted to construe the relation between the elements constituting the sign. In the view of Peirce, a sign serves as a system with the outside world and inside of the text linked by the third element, i.e., the subject. "A sign is a single structure that is composed of three interconnected elements which if one is missing, the single structure will be lost" (Peirce, 1970, 229; quoted by Esmaeili Alavi, 2001:101). Each of the three elements of sign in the theory of Peirce has its own characteristics. This article uses semiotics of codes to analyze the content, in addition to Peirce's theory of semiotics, and to investigate the formation of the signs related to the concept of death so that analyses proportionate to each of the codes are established.

Discussion and Results

Adam likens death to monstrous and terrifying spiders, highlights the violence and cruelty of death and likens death to a dusty and bloody body to reveal a sensual embodiment of death. He also uses figurative speech to codify death as "departing for the cliff," which is an impact language to refer to the abstract concept of death. By using the word "we dig" along with the phrase "eternal well," Adam creates an implication whose signified is death and the end of life. From a paradigmatic point of view, the poet uses metaphors to combine some of the subjective concepts, which are related to death, with concrete words to give a sensual semantic layer to death which would exaggerate the power and cruelty of death. In the form of explicit metaphor, he imagines death as an endless journey and uses the paradigmatic of the unreal meaning of travel to create a poetic implication that signifies the continuation of Adam's life in a world different from that of the material world. He uses the time names of "Al-Zaman" and "Sanawat" to express the relationship between the passing moments of human life and his death in a poetic language; thereby referring to the signified, i.e., unexpectedness of death and instability of the world and fleeting life. He also uses explicit implications of spatial names such as "well" and "abyss" to create implications that refer to abstract concepts that involve Adam's positive views of death and that death sometimes has a happy ending for mankind. Semiotics of codes is another semiotic method used to categorize signs and organize analyses related to signs. In this article, we also try to use semiotics of codes in the analysis of the materials, along with Peirce's semiotic theory, and examine the formation of signs related to the concept of death in order to form analyses appropriate to each code. Muhammad Adam is an Egyptian poet whose poetry is dominated by a philosophical approach, and death and death thoughts are among the most frequent

according to Peirce's theory, how signs related to the concept of death are formed in the form of aesthetic, spatial, and temporal codes of expression and analysis, and the relationship between the three components of the sign, and through this semantic relationship, to portray the final form of the sign and express Adam's feelings and thoughts about death. The present study attempts to provide appropriate answers to these questions: How are the signs related to the concept of death in Muhammad Adam's poems formed on the axis of association and succession and temporal and spatial codes according to Peirce's theory? What role does the semantic relationship between the three components of the sign in Peirce's theory play in the formation of signs related to death in Muhammad Adam's poems?

The signs related to the concept of death in Muhammad Adam's poems are the result of the semantic relationship between the three components of the sign, namely representation, subject, and interpretation. Representation in Adam's poetry is the surface level of the text that is provided to the audience as initial information and an image is created in his mind so that the interpretation is understandable to him. The subject also acts as a bridge between the sensory dimension of the signs related to the concept of death, namely representation, and their mental dimension, namely interpretation. The signs in Muhammad Adam's poetry are coherent units that are connected linearly and form the concept of death. The three-fold structure of the sign in Peirce's theory and the complex semantic relationship between them well show the complex and philosophical framework of Adam's thinking and mind, and reflect his various and sometimes contradictory feelings and thoughts towards death, and depict his pessimism and nihilism towards life. A kind of cause-and-effect relationship dominates the linguistic signs in Adam's poetry, through which a network of floating signifiers, as causes, lead to the effect hidden in the deep layers of the poetic text.

Conclusion

Signs in the poems of Mohammad Adam constitute a coherent unit that is linearly connected and form the meaning of death. The three-element structure of signs in Peirce's theory and their complicated interrelated semantics reveal the human's complicated and philosophical framework, reflect his various but conflicting viewpoints about death and outline his pessimism about life. There is a causal relation between linguistic signs in the poems of Adam, which involve a network of floating signifiers as causes to effects that end up in deeper layers of the poetic text. Signs pertaining to death in the poems of Mohammad Adam result from a semantic relationship between three parts of the sign, i.e., representation, subject and interpretation.

مفهوم مرگ در اشعار محمد آدم بر اساس نظریه نشانه‌شناسی پیرس

بهمن آقازاده^۱، عبدالاحد غیبی^{۲*}، مهین حاجی‌زاده^۳، حسن اسماعیل‌زاده^۴

^۱ دانشجوی دکتری گروه زبان و ادبیات عربی، دانشگاه شهید مدنی آذربایجان، ایران.

^۲ استاد گروه زبان و ادبیات عربی، دانشگاه شهید مدنی آذربایجان، ایران.

^۳ استاد گروه زبان و ادبیات عربی، دانشگاه شهید مدنی آذربایجان، ایران.

^۴ دانشیار گروه زبان و ادبیات عربی، دانشگاه شهید مدنی آذربایجان، ایران.

اطلاعات مقاله چکیده

نوع مقاله:

نشانه‌شناسی ادبی به عنوان یکی از شیوه‌های نقد ادبی به بررسی ساختار دلالتی آثار ادبی می‌پردازد و با تحلیل

مقاله پژوهشی

جهان درون متن، نقش نشانه‌های زبانی در ساخت و تولید معنای اثر ادبی را بیان می‌کند. نظریه نشانه‌شناسی

پیرس از روش‌های نقدی مناسب برای تحلیل آثار منظوم است که نشانه را به سه بخش بازنمون، موضوع و

تفسیر تقسیم می‌کند. در این نظریه مفهوم نشانه و شکل نهایی آن از ارتباط این سه جزء با هم تشکیل می‌شود.

محمد آدم شاعر مصری از شاعران نوگرایی است که مفهوم مرگ در اشعارش بازتاب وسیعی دارد و نشانه‌ها در

خلق مضمون‌های شعری‌اش در مورد مرگ نقش مهمی ایفا می‌کند. مقاله حاضر می‌کوشد با تأکید بر نظریه

نشانه‌شناسی پیرس و همچنین استفاده از مبانی نشانه‌شناسی رمزگان‌ها، نشانه‌های مربوط به مفهوم مرگ را در

اشعار محمد آدم تحلیل کند و وجوه پنهان متن شعر او را آشکار سازد. داده‌های پژوهش حاکی از آن است که

آدم از طریق بازنمون و تصاویر شعری و حالات مرئی همچون تصویر سقوط سنگ‌ها و عنکبوت‌های بزرگ،

پرتگاه عمیق و ... روساخت متن خود را می‌سازد و به کمک موضوع و با ذکر جزئیات، برخی ویژگی‌های مرگ

نظیر ترسناک بودن و ناشناخته و حتمی بودن آن، مفهوم نشانه‌های مربوط به مرگ را گسترش می‌دهد و در پایان

با کمک تفسیر، مفهوم نشانه را تکمیل می‌کند و نگرش کلی خود نسبت به مقوله مرگ و زندگی را بیان می‌کند

و از پوچ‌گرایی، بدبینی و اعتقاد خود نسبت به جهان آخرت پرده بر می‌دارد.

کلمات کلیدی: نشانه‌شناسی، نظریه پیرس، رمزگان، شعر معاصر عربی، محمد آدم، مفهوم مرگ.

استاد: آقازاده، بهمن؛ غیبی، عبدالاحد؛ حاجی‌زاده، مهین؛ اسماعیل‌زاده، حسن (۱۴۰۴). **مفهوم مرگ در اشعار محمد آدم بر اساس**

نظریه نشانه‌شناسی پیرس، فصلنامه علمی لسان مبین، سال هفدهم، دوره جدید، شماره ۶۲، زمستان، ص ۲۱-۱.

DOI : 10.30479/lm.2022.17322.3408

حق مؤلف © نویسندگان.

ناشر: دانشگاه بین‌المللی امام خمینی (ره)

۱. مقدمه

حوزه کاربرد نشانه همه جهان را شامل می‌شود و نشانه‌شناسی به مطالعه این نشانه‌ها می‌پردازد. «علم نشانه‌شناسی، با هر آن چه که نشانه تلقی می‌شود؛ نظیر واژه‌ها، تصاویر، صداها، ایما، اشارات، ژست‌ها سر و کار دارد» (سجودی، ۱۳۸۸ش، ص ۱۲۸). پس ردپای این علم را در همه عرصه‌ها می‌توان مشاهده کرد. ادبیات، از حوزه‌هایی است که نشانه‌شناسی در آن کاربرد فراوانی دارد و پس از گسترش مطالعات نشانه‌شناسی، محققان ادبیات به نشانه‌شناسی گرایش پیدا کرده و بسیاری از آثار ادبی را با این شیوه نقدی بررسی کردند. «نشانه‌شناسی متون ادبی از زیر مجموعه‌های نشانه‌شناسی است که هدفش یافتن مناسبت میان دال و مدلول است و در نهایت کشف مناسبتی است میان آنچه نویسنده ارائه کرده و آنچه خواننده فهمیده و تأویل کرده است» (احمدی، ۱۳۹۲ش، ص ۶). پس با کشف رابطه میان نشانه‌ها، نقش آن‌ها در خلق معنای اثر ادبی آشکار می‌شود و مجهولات درون متن برای مخاطب نمایان می‌شود.

نظریه پیرس از نظریه‌های مهم نشانه‌شناسی است برای نشانه سه جزء یعنی بازنمون، موضوع و تفسیر قائل است و مفهوم نشانه را ارتباط معنایی میان این سه جزء می‌داند. در این نظریه افزون بر دال و مدلول نشانه، جزء سوم بنام موضوع وجود دارد که دو بخش قبلی را به هم پیوند می‌زند و مانع از اراده معنای حقیقی کلمات می‌شود.

نشانه‌شناسی رمزگان‌ها یکی دیگر از شیوه‌های نشانه‌شناسی است که برای دسته‌بندی نشانه‌ها و نظم دادن به تحلیل‌های مربوط به نشانه‌ها به کار گرفته می‌شود. در این نوشتار نیز سعی می‌شود در تحلیل مطالب در کنار نظریه نشانه‌شناسی پیرس، از نشانه‌شناسی رمزگان‌ها استفاده شود و نحوه شکل‌گیری نشانه‌های مربوط به مفهوم مرگ بررسی شود تا تحلیل‌های متناسب با هر یک از رمزگان‌ها شکل بگیرد. محمد آدم شاعر مصری است که رویکردی فلسفی بر شعرش سیطره دارد و مرگ و مرگ‌اندیشی از پربسامدترین مضامین شعری است که در اشعار او بازتاب زیادی دارد. پژوهش حاضر می‌کوشد تا طبق نظریه پیرس چگونگی شکل‌گیری نشانه‌های مربوط به مفهوم مرگ را در قالب رمزگان‌های زیبایی‌شناسی، مکانی و زمانی بیان و تحلیل و ارتباط میان سه جزء نشانه را بررسی کند و از رهگذر این ارتباط معنایی، شکل نهایی نشانه را به تصویر بکشد و احساسات و اندیشه‌های آدم را در مورد مرگ بیان کند. پژوهش حاضر می‌کوشد به این پرسش‌ها پاسخ مناسب دهد:

نشانه‌های مربوط به مفهوم مرگ در اشعار محمد آدم بر اساس نظریه پیرس چگونه در محور همنشینی و جانشینی و رمزگان‌های زمانی و مکانی شکل می‌گیرند؟ ارتباط معنایی میان سه جزء نشانه در نظریه پیرس چه نقشی در تشکیل نشانه‌های مربوط به مرگ در اشعار محمد آدم دارد؟

۱-۱. پیشینه پژوهش

پژوهش‌هایی در مورد نشانه‌شناسی پیرس انجام گرفته که مهم‌ترین آن‌ها عبارتند از: ۱- امیری و همکاران در مقاله «نشانه‌شناسی الفاظ دلالت‌کننده بر مفهوم وطن در اشعار سلیمان العیسی بر اساس دیدگاه پیرس» (۱۴۰۰ش)، نتیجه گرفته‌اند که نشانه‌های وطن‌دوستی در اشعار سلیمان العیسی در قالب ساختار رمزگان‌های خالق اثر، زیبایی‌شناسی، مکانی، زمانی و بینامتنی تولید شده‌اند. در این مقاله افزون بر مفهوم وطن مفاهیم دیگری همچون شهادت، استکبارستیزی و مقاومت نیز بررسی شده است. ۲- علی پیرانی و همکاران در مقاله «دراسة سيميائية في قصيدة "كلمات للوطن" لتوفيق زياد على ضوء نظرية بيرس» (۲۰۲۰م)، استنباط کرده‌اند که در شعر مقاومت فلسطینی به خاطر سرکوبی و خفقان حاکم، نشانه‌های زبانی به صورت پنهان و رمزی نمود یافته‌اند. ۳- در مقاله «نشانه‌شناسی رمزگان‌های زبانی در سروده «عوده سندباد» از «علی فوده» (۱۳۹۶ش)، اثر فاطمه جمشیدی و همکاران، یافته‌های پژوهش بیانگر این است که شخصیت علی فوده و روحیات وی در رمزگان مربوط به صاحب متن و رمزگان اسطوری تجلی یافته و انسجام سروده از رهگذر رمزگان فرم و رمزگان روایی حاصل گردیده است. ۴- احمد محمدی نژاد پاشاکی و همکاران در مقاله «نشانه‌شناسی در شعر فلسطین با تکیه بر نظریه پیرس؛ مطالعه مورد پژوهانه‌ی اشعار هارون هاشم رشید و معین بسیسو (۱۳۹۶ش)، به این نتیجه رسیده‌اند که اشعار این شاعران در برخی نمونه‌ها افزون بر عناصر درون‌متنی بر عناصر فرامتن و سوانح زندگی مؤلف تکیه دارد. ۵- حجت رسولی و شلیر احمدی در مقاله «بررسی نشانه‌شناختی قصیده مازال یکبر أوراس بذاکرتی سروده عبدالله حمادی» (۱۳۹۴ش)، نتیجه گرفته‌اند که این قصیده نشان‌دهنده فضایی انقلابی، خشن و همچنین بازتاب اندوه شاعر است و آهنگ متعادل آن بر گیرایی متن افزوده است.

مهم‌ترین پژوهش‌های انجام‌گرفته درباره شعر محمد آدم عبارتند از: ۱- حسن حماد در کتاب «جماليات العتب فی شعر محمد آدم» (۲۰۱۸م) از بُعد زیبایی‌شناسی اثرات اندیشه‌های پوچ‌گرایانه محمد آدم را بر ساختار و محتوای اشعار او نشان داده است. ۲- محمد سلیم محمد عبدالصمد شوشه در مقاله «شعرية الأسطورة وتشكلاتها عند محمد آدم: دیوان درب البرابرة نمودجاً» (۲۰۱۷م) جایگاه اسطوره‌ها در اندیشه و زبان شعری محمد آدم را بیان نموده است. ۳- محمد المسعودی در کتاب «تشکیل المتخیل فی شعر محمد آدم (الانساق الثقافية وجدلية الاستمرار والتفرد)» (۲۰۱۳م) جلوه‌های نوآوری در اشعار محمد آدم در زمینه زبان، تصویر و ساختار فنی و هنری را بیان کرده است. ۴- ایمن تعلیب در کتاب «محمد آدم، الحدائة وفلسفة الجمال، موسوعة أعلام الشعر العربي الحديث» (۲۰۱۰م) رویکرد فلسفی محمد آدم درباره نیستی، خلأ، سکوت، غیاب و مجهول و جسد را شرح داده است. ۵- وفاء عبدالفتاح حافظ شعراوی در پایان‌نامه کارشناسی ارشد «الرؤية الاغترابية عند شعراء السبعينيات في مصر» (۲۰۰۹م) با راهنمایی صلاح السروی، مفهوم جسد و انواع آن در اشعار محمد آدم را تحلیل نموده است. ۶- هلال عبدالناصر در کتاب «خطاب الجسد في الشعر الحديث» (۲۰۰۵م) به بررسی مفهوم جسد در شعر

بسیاری از شاعرات معاصر عربی پرداخته و در بخشی از آن مفاهیم و بار معنایی متفاوت واژه جسد در اشعار محمد آدم را نقد کرده است. می‌توان گفت تاکنون پژوهشی درباره نشانه‌شناسی اشعار محمد آدم انجام نگرفته است و به نظر می‌رسد این مقاله نخستین پژوهشی باشد که به صورت اختصاصی مطابق نظریه پیرس به بررسی نحوه ساخت نشانه‌های مربوط به مفهوم مرگ در اشعار محمد آدم می‌پردازد. تفاوت اساسی این مقاله با سایر پژوهش‌ها در این است که در پژوهش حاضر، فرایند شکل‌گیری نشانه‌های مربوط به مفهوم مرگ بررسی شده و ارتباط سه جزء نشانه بیان و تأثیر آن در ساخت نشانه‌ها با تکیه بر مفهوم مرگ بررسی شده است، حال آنکه در پژوهش‌های دیگر یا به بعد دیگر نظریه پیرس و انواع سه‌گانه نشانه پرداخته شده است یا مفاهیمی همچون وطن‌پرستی، مقاومت و عشق بررسی شده‌اند و برخی از این آثار، تنها الگوی نشانه‌شناسی پیرس را در یک قصیده بررسی کرده‌اند یا بیشتر بر نظریه نشانه‌شناسی رمزگان تأکید کرده‌اند.

۲. بحث و بررسی

۲-۱. نظریه نشانه‌شناسی پیرس

چارلز سندرس پیرس، از بنیان‌گذاران نشانه‌شناسی است که با دیدگاه‌های خود درباره نشانه، مرحله جدیدی در مطالعات نشانه‌شناسی رقم زد. نشانه در دیدگاه پیرس مفهومی جهان‌شمول دارد و هر پدیده‌ای از منظر او یک نشانه به حساب می‌آید. «پیرس چنین می‌اندیشید که تمام عالم سرشار از نشانه است» (پیرس، ۱۹۰۶م، ص ۱۰۵). یعنی هر رفتار، عمل و حرکتی که از پدیده‌های هستی بروز می‌کند نشانه‌ای است که در فحوای خود اطلاعاتی نهفته دارد و به عنوان عنصری فعال در این جهان عمل می‌کند و با دیگر پدیده‌ها ارتباط برقرار می‌کند و مجموعه بی‌شماری از دال‌ها و مدلول‌ها تولید می‌شود. پس نشانه‌ها در همه علوم انسانی و غیرانسانی کاربرد دارند و هر پدیده‌ای مجموعه‌ای مفاهیم و معانی را داراست و مطالعه رفتارهای آن، منجر به کشف بسیاری از ناشناخته‌ها می‌شود. «پیرس معتقد است هر شی به هر ترتیبی که اطلاعاتی را انتقال بدهد، یک نشانه است» (پیرس، ۱۹۹۲م، ص ۶۲). پس با بازنمایی رفتارهای پدیده‌ها، شناخت انسان نسبت به جهان اطرافش بیستر شده و قوه تعقل او فعال‌تر می‌شود. این یعنی میان تفکر و نشانه پیوند محکمی وجود دارد و شخص با دیدن نشانه‌ها ذهنش به چالش کشیده می‌شود تا رابطه میان آن‌ها را بیابد. «نشانه بر ذهن و فکر تأثیر می‌گذارد و باعث می‌شود در آن نشانه جدیدی پدید آید که در واقع تفکری جدید است» (پیرس، ۱۹۶۰م، ص ۳۳۰). پس هر نشانه، تفکری است که باعث ایجاد مجموعه‌ای از تفکرات می‌شود و این‌گونه رشته‌ای طولانی از نشانه‌ها پدید می‌آید و هر نشانه‌ای توسط نشانه یا نشانه‌های دیگر تفسیر می‌شود. نشانه‌ها به تنهایی نمی‌توانند افاده معنا کنند، بلکه باید شرح داده شوند. «نشانه مؤثر نیست و معنایی نمی‌یابد، مگر اینکه تفسیر و تأویل شود» (پیرس، ۲۰۰۲م، ص ۳۸). یعنی

هر نشانه‌ای در تعامل با دیگر نشانه‌ها معنای جدیدی کسب می‌کند و این ارتباط معنایی باید تحلیل شود. الگوی نشانه‌شناسی پیرس با الگوی دیگر نظریه‌پردازان نشانه‌شناسی به‌ویژه سوسور تفاوت‌هایی دارد که باعث تمایز آن با دیگر نظریه‌ها می‌شود. «در دیدگاه سوسور نشانه دو وجهی است که عبارتند از دال و مدلول؛ ولی نشانه از نظر پیرس سه وجهی است و از بازنمون، موضوع و تفسیر تشکیل شده است» (دلودال، ۲۰۰۴م، ص ۲۱). بنابراین نوعی رابطه علیت میان دال‌ها و مدلول‌ها وجود دارد و ممکن است بارها این رابطه علی تکرار شود. پس ساختار نشانه پیچیده‌تر می‌شود و تفسیر متن با وجود ارجاعات پی در پی میان اجزای نشانه سخت‌تر می‌شود و برای فهم ارتباط میان عناصر سازنده نشانه دقت بیشتری کرد. نشانه در نظریه پیرس همچون نظامی منسجم عمل می‌کند و جهان بیرون و درون متن به وسیله جزء سوم یعنی موضوع به هم پیوند می‌خورند. «نشانه ساختار واحدی است که متشکل از سه جزء به هم پیوسته است که با نبود یکی از آن‌ها این ساختار واحد شکل نمی‌گیرد» (پیرس، ۱۹۷۰م، ص ۲۲۹؛ ن.ک: اسماعیلی علوی، ۲۰۰۱م، ص ۱۰۱). هر کدام از اجزای سه‌گانه نشانه در نظریه پیرس ویژگی‌های خود را دارند. در دیدگاه پیرس بازنمون به عنوان پایه نشانه عمل می‌کند و با آن به مفهومی انتزاعی و گسترده اشاره می‌شود. «در دیدگاه پیرس نشانه چیزی است که از خلال تفسیر آن، چیز دیگری را می‌شناسیم. در واقع هر جزء نشانه خود می‌تواند به عنوان نشانه‌ای عمل کند و قابلیت تبدیل به بازنمون دارد که می‌تواند از طریق تفسیر به موضوع ارجاع داده شود» (پیرس، ۱۹۵۳م، ص ۱۸). پس هر کدام از این سه جزء واحد مستقلی هستند که در پیوند با دو جزء دیگر واحد بزرگتری می‌سازند و مفهوم خاصی را تداعی می‌کنند. جزء اول نشانه بازنمون است «که معادل دال در نظریه سوسور و تصور صوتی نشانه است» (ایکو، ۲۰۱۵م، ص ۱۴۰). این جزء رویه بیرونی متن است. «بازنمون چیزی است که نزد فردی خاص بر چیزی دیگر، در بعضی وجوه و قابلیت‌ها، دلالت می‌کند. بازنمون در ذهن مخاطب نشانه‌ای معادل یا پیشرفته‌تر و کامل‌تر بنام تفسیر می‌سازد» (پیرس، ۱۹۳۱م، ص ۵۸). پس بازنمون حالت مرئی نشانه است که مخاطب با آن پی به موضوع و مفهوم دیگری می‌برد. «بازنمون مفهوم مادی نشانه است و حتماً لفظی نیست» (تهامی عماری، ۲۰۰۷م، ص ۷). جزء دوم نشانه موضوع است. «موضوع آن چیزی است که بازنمون به آن ارجاع داده می‌شود و ملموس و عینی نیست و برای انتقال هرگونه پیامی مهم است و ممکن است قابل ادراک یا قابل تخیل باشد» (پیرس، ۱۹۷۰م، ص ۵۸؛ نک: رابط، ۲۰۰۰م، ص ۸۱). موضوع، بازنمون و تفسیر را به هم مرتبط می‌کند و باعث می‌شود که خواننده معنای حقیقی و دلالت صریح کلمات را اراده نکند و ارتباط معنایی میان بازنمون (بعد حسی) و تفسیر (بعد ذهنی) نشانه را درک کند. بخش سوم تفسیر است و آن «عنصری است که به وسیله آن امری ممکن و محتمل از بازنمون به موضوع منتقل می‌شود و معادل مدلول در نظریه سوسور است» (دلودال، ۱۹۸۸م، ص ۱۵۵). تفسیر، استدلال درباره مفهوم عمومی و وسیع است. «هر تفسیری در خود دلالتی پنهان دارد که تنها می‌توان آن را با تفسیر دیگری تأویل و تشریح کرد.» (سافان، ۱۹۹۲م، ص ۱۶۱). یعنی مدلول‌ها به صورت زنجیره‌ای به هم پیوند می‌خورند. برای تبیین بهتر

معنای نشانه در دیدگاه پیرس این مثال ذکر می‌شود: «نور قرمز چراغ راهنما در یک چهارراه، نمود، توقف وسایل نقلیه، موضوع و این فکر که چراغ قرمز نشان می‌دهد که وسایل نقلیه باید بایستند، تفسیر است» (چندلر، ۱۳۸۷ش، ص ۶۰). این سه جزء آن‌گونه به هم پیونده خورده‌اند که نبود یکی از آن‌ها مساوی با تشکیل نشدن معنای نشانه است.

۲-۲. رمزگان

رمزگان از مفاهیم مهم نشانه‌شناسی ادبی است که نشانه در آن شکل می‌گیرد. رمزگان‌ها به دو نوع روایی و اجتماعی تقسیم می‌شود. در تعریفی جامع می‌توان گفت «که زبان، شکل گرفته از عناصری است که بر اساس قاعده‌هایی ویژه ترکیب می‌شوند و رساننده معنا هستند؛ این عناصر که پیام را به وسیله آن‌ها می‌توان شناخت «رمزگان» نامیده می‌شوند» (احمدی، ۱۳۸۸ش، ص ۳۹). رمزگان‌ها نقش ارتباطی دارند و مفاهیم خاص از طریق آن‌ها به مخاطب منتقل می‌شود. «نظام ادبیات رمزگان‌های صریحی نظیر رمزگان علائم راهنمایی و رانندگی و آداب معاشرت ندارد؛ زیرا رمزگان‌های صریح برای ایجاد ارتباط مستقیم و انتقال بدون ابهام پیام‌ها و مفاهیم از پیش معلوم طراحی شده‌اند؛ اما رمزگان‌های هنری به دنبال انتقال مفاهیم، ظرایف و پیچیدگی‌هایی هستند که هنوز تدوین نشده‌اند. پس ادبیات بی‌وقفه هر چه را که در حال تبدیل شدن به رمزگانی دقیق یا قواعد صریح تعبیر است، از بین می‌برد» (کالر، ۱۳۸۸ش، ص ۱۱۸-۱۲۴). خاصیت نوزایی ادبیات باعث می‌شود که رمزگان‌های هنری نیز خود در حال نوسازی ساختار خود باشند تا خواننده با تکیه بر توانش ادبی خود از نشانه‌های زبانی رمزگشایی کنند و به لایه‌های عمیق معنایی اثر ادبی راه یابند. نشانه‌ها پدیده‌هایی هستند که در رمزگان‌ها تولید می‌شوند. رمزگان، «نظامی فراگیر و اجتماعی شده از قراردادهای حوزه نشانه‌هاست که لایه‌های متن به واسطه قراردادهای یک رمزگان متمایز دریافت می‌شود. در یک متن با تعامل میان معناهای متفاوت و تعامل چند سویه میان رمزگان‌های گوناگون روبه‌رو هستیم که باعث ایجاد تکرار معنایی می‌شود» (سجودی، ۱۳۸۷ش، ص ۱۴۷-۱۴۴). پس در هر متنی ممکن است رمزگان‌های مختلفی وجود داشته باشد که هر کدام کاربرد خاص خود را دارند و باعث می‌شوند که هر متنی با شیوه‌های مختلف تفسیر شود.

۲-۳. تحلیل نشانه‌های مفهوم مرگ

مرگ در اشعار محمد آدم متناسب با هر دوره از زندگی‌اش معنای خاصی می‌یابد و مفهومی ثابت ندارد، بلکه پیوسته در حال تغییر و تبدیل شدن مرگ به دلالت‌هایی می‌شود که از طریق ترکیب با دیگر واژگان متن معنای کلی قصیده را می‌سازند و جهان‌بینی کلی شاعر در مورد مرگ و زندگی را بیان می‌کنند. این نشانه‌ها در قالب رمزگان‌های زیبایی‌شناسی، رمزگان‌های زمانی و مکانی در اشعار آدم بازتاب می‌یابند.

۲-۳-۱. رمزگان زیبایی‌شناسی

یکی از پرکاربردترین رمزگان‌های هنری، رمزگان زیبایی‌شناسی است. «نشانه‌های زیبایی‌شناختی، خود را از قید هرگونه قراردادی می‌رهاند و معنا به بازنمایی روی می‌آورد؛ این ویژگی به نشانه‌های زیبایی‌شناختی قدرت آفرینندگی می‌بخشد. شاعر کسی است که نشانه‌ها را ابداع می‌کند» (انوشیروانی، ۱۳۸۴ش، ص ۱۴-۱۵). یعنی شعر تصویری از واقعیت عینی است که شاعر با استفاده از خیال شاعرانه آن را جلوه‌ای هنری می‌بخشد؛ «مهم‌ترین ابزار شاعر برای تصویرسازی‌های خلاقانه، صنایع بلاغی است. پس مفاهیمی چون استعاره، مجاز و کنایه در مطالعات نشانه‌شناسی این رمزگان از جایگاه ویژه‌ای برخوردارند» (سجودی، ۱۳۸۷ش، ص ۵۴؛ ن.ک: امیری و همکاران، ۱۴۰۰ش، ص ۱۱۲). با استفاده از این آرایه‌های ادبی، شاعر زبانی پوشیده و نمادین برای خلق مضامینش به کار می‌برد و برای بیان استعاره مفاهیم شعرش از رمز و نماد که با صنعت‌های بلاغی همچون تشبیه و استعاره ارتباط معنایی دارند، استفاده می‌کند. یکی از انواع رمزگان زیبایی‌شناسی، محور همنشینی و جانشینی کلام است. کلمات و جملات شعر در صورتی می‌توانند معنای خاصی بیابند که در قالب دو محور همنشینی و جانشینی نمود یابند. «محور همنشینی، همان محور افقی کلام است که اجزای کلام در آن با یکدیگر هم‌نشین شده، رابطه هم‌نشینی برقرار می‌کنند. محور جانشینی، محور عمودی کلام است که در آن اجزاء جانشین یکدیگر شده، روابط جانشینی با هم برقرار می‌کنند» (اسکولز، ۱۳۷۹: ص ۳۸). پس در همنشینی مجموعه‌ای از کلمات کنار هم به گونه‌ای قرار می‌گیرند که تصویر شعری پرمفهومی می‌آفریند و به عنوان یک نشانه عمل می‌کند. در جانشینی نیز کلمات با فرارفتن از معنای حقیقی خود، معانی خیال‌انگیزی کسب می‌کنند.

الف. محور همنشینی

دو قطب اصلی محور همنشینی تشبیه و مجاز هستند و آدم نیز از تشبیه و مجاز در ساخت نشانه‌های مربوط به مرگ بهره می‌برد. او در قالب تشبیه مجمل لحظه وارد شدن مرگ در جسم انسان و قرار گرفتن او در قبر را توصیف می‌کند و با جسم‌پنداری، مرگ را سنگ‌هایی می‌پندارد که از آسمان بر او فرود می‌آیند و او را در قبر تاریک مدفون می‌کنند. وی همچنین مرگ را همسان عنکبوت‌های غول‌پیکر می‌داند که روح و جسمش را از هم جدا می‌کند. شاعر به کمک اسناد ویژگی جسم‌بودگی سنگ به مرگ آن را جلوه‌ای حسی می‌دهد و خشونت و ترسناکی مرگ را برجسته می‌کند: «ها هي أحجارُ السَّمَوَاتِ تَسَاقُطُ عَلَيَّ وَلَا قُدْرَةَ لَدَيَّ عَلَى رَفْعِ الْأَنْقَاضِ / دَائِمًا / عَرَّتَنِي الظُّلْمَةُ الْمُدَوِيَّةُ / وَهَا هِيَ عَنكَبُوتَاتُ صَحْمَةٍ بِحَجْمِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ تَلْتَفُّ حَوْلَ رِئَتِي / وَتَتَصَيَّدُ لِي أَخْطَائِي / لَمْ أَعُدْ أَسْمَعُ سَوَى صَلَصلةِ رُوحِي الَّتِي تَفْتَتُّ (آدم، بی‌تا، ج ۳، ص ۲۵۲).

تشبیه‌های «ها هي أحجارُ السَّمَوَاتِ» و «ها هي عَنكَبُوتَاتُ صَحْمَةٍ» بازنمون نشانه و بُعد تصویری مفهوم مرگ هستند. از این تشبیهات این معانی را می‌توان استنباط کرد: هیچ گریزی از مرگ نیست، مرگ بسیار

کردار و بی‌رحم است، مرگ تکراری نیست و تنوع دارد. موضوع تشابه میان نحوه فرود آمدن سنگ بر انسان و نتیجه آن یعنی له شدن بدن و نحوه فرود آمدن مرگ بر جسم انسان و گرفتن جان اوست و همچنین تشابه میان ظاهر هراس‌آور عنکبوت و سنگدلی او در کشتن قربانی‌اش و خشونت و بی‌رحمی مرگ در پایان دادن به زندگی انسان است. تفسیر نگرش کلی شاعر به مقوله زندگی و مرگ است که با فهمیدن این مسأله که زندگی انسان در این جهان بسیار کوتاه است و فرصت اشتباه کردن ندارد و تمام لذت‌ها و کام‌جویی‌هایش تنها روی زمین، نه زیر زمین تحقق می‌یابد، دچار یأس فلسفی و پوچی می‌شود و زیستن و مردن انسان‌ها را بیهوده و سیزیف‌وار می‌خواند. مفهوم نشانه در این ابیات با تصویر شعری پدید آمده از سنگ‌های سقوط کرده از آسمان و هجوم عنکبوت‌های خوفناک پایه‌ریزی می‌شود و با جزئیات دیگری همچون سکوت درون قبر، تاریکی و پایان یافتن تنفس محدوده آن توسعه می‌یابد و در نهایت پایان یافتن زندگی شاعر را نشان می‌دهد.

مرگ پدیده‌ای انتزاعی است، ولی آدم با جسم‌پنداری، آن را پدیده‌ای جرم‌دار می‌داند که با حس لامسه و بویایی لمس می‌شود. شاعر با استفاده از زیبایی‌های تشبیه و حس‌آمیزی، در قالب محور همنشینی واژه «الموت» را که مفهومی ذهنی است در بافت جمله با واژه «المُثَقَّلَة» همنشین می‌کند و به آن جلوه‌ای حسی می‌بخشد: انْقَبِضْ / وَاتَّبَسِطْ / أَيُّهَا الْوَقْتُ / إِلَى الْحَافَةِ لَا تَسْمَمَ رَائِحَةَ أَغْنِيَانِكَ الَّتِي تُشْبِهُ الدَّمَ / وَبِحَيَاثِمِي الْمُثَقَّلَةِ بِالْمَوْتِ وَالْغُبَارِ / أَطَأَ مَجْرَاتِكَ (همان: ج ۲، ص ۲۰۴).

عبارت «وَبِحَيَاثِمِي الْمُثَقَّلَةِ بِالْمَوْتِ» بازنمون نشانه و لایه بیرونی متن است که در خود طیف وسیعی از معانی ثانویه ذخیره کرده که مهم‌ترین آن‌ها عبارت‌اند از: مرگ و زمان، دشمن خونی انسان هستند، مرگ، همه جا در کمین انسان است، مرگ از زمان تولد تا آخرین لحظات با انسان همراه است. موضوع تشابه میان بوی غبار در بینی و احساس بد ناشی از آن در وجود انسان و حس ترسی است که بر جان و روح انسان سنگینی می‌کند. تفسیر پیامی کلی است که غفلت انسان نسبت به گذشت عمر را به او یادآور می‌کند و نشان می‌دهد که مرگ اجتناب‌ناپذیر است و در لحظه‌ای انسان را در کام خود فرو می‌برد، پس بهتر است این واقعیت تلخ را بپذیرد تا تمام زندگی او لبریز از ترس و دلهره نشود. مفهوم مرگ به وسیله واژگان حسی توصیف می‌شود و لایه بیرونی با لایه‌های درونی متن متصل می‌شود و از طریق بازنمون، مفهوم ذهنی مرتبط با مرگ برای مخاطب شرح داده می‌شود تا به درک عمیقی از این مفهوم انتزاعی برسد.

آرایه مجاز، از دیگر قطب‌های محور همنشینی است. در مجاز شاعر با عدول از معنای حقیقی واژگان، معانی ثانویه برای آن‌ها می‌آفریند و آن‌ها را تبدیل به دلالت‌های شعری می‌کند. آدم نیز با کمک مجاز مرسل محلیه و بنابر محور همنشینی مفهوم مرگ را با زبانی غیرمستقیم شرح می‌دهد. در ترکیب وصفی «الهاویة المجهولة» مقصود شاعر تنها مفهوم حقیقی آن یعنی «پرتگاه» نیست. آدم محل یعنی پرتگاه را ذکر می‌کند و حال یعنی مرگ و جهان آخرت را قصد می‌کند. چیدمان این ترکیب وصفی در

کنار دیگر واژگان متن همچون «الکل یَمْضِي» و «لا یَعُود» مانع از اراده معنای حقیقی واژه «الهاویة» می‌شود و آن را تبدیل به نشانه‌ای می‌کنند که مدلولش در لایه‌های عمیق متن پنهان شده است. پرتگاه تاریک و عمیق، برای انسان ناشناخته و مرموز است و مرگ نیز امری ناشناخته و مبهم است و انسان درک دقیقی از آن ندارد. شاعر با این جسم‌پنداری، ویژگی جرم بودن پرتگاه را به مرگ نسبت می‌دهد و مفهوم انتزاعی مرگ را بُعدی حسی می‌دهد: أَيُّهَا الْمَلَائِكَةُ ذُو الْمِنَقَارِ الذَّهَبِيِّ / الْكُلُّ يَمْضِي / نَحْوَ تِلْكَ الْهَآوِيَةِ الْمَجْهُولَةِ الَّتِي لَا يَعُودُ مِنْهَا أَحَدٌ أَبَدًا / بِلا طُمَأْنِينَةٍ وَاحِدَةٍ لِلرُّوحِ (همان، ج ۴، ص ۵).

عبارت «الهاویة المجهولة» بازنمون نشانه و سطح ظاهری آن است که تصویری حسی به مفهوم ذهنی نشانه می‌دهد. دلالت‌های پنهان در این ترکیب عبارتند از: مرگ حتمی و بی‌بازگشت است، جهان مادی پایدار نیست و این ناپایداری انسان را بیشتر شکاک می‌کند، زندگی انسان دارای تاریخ انقضاست و زمان وقوع مرگ نامشخص است. موضوع تشابه میان تصویر پدید آمده از پرتگاه بلند و ژرفای دره و وقوع مرگ و پرتاب شدن از روی این زمین به سوی جهانی ناشناخته و مرموز است. تفسیر مفهومی کلی است که بیانگر طرز فکر شاعر درباره مرگ و اعتقاد به جهان آخرت است و اینکه هیچ چیزی غیر از خداوند جاوید نیست و او تنها کسی است که سرنوشت همه انسان‌ها به حکمت، علم و اراده او بسته است. مفهوم مرگ در ابیات ذکر شده، محصول تعامل میان سه جزء نشانه یعنی بازنمون، موضوع و تفسیر است که بازنمون در حکم معنای حقیقی «الهاویة» و بُعد بصری و تفسیر در حکم معنای غیرحقیقی آن یعنی مرگ است و موضوع نیز همان علاقه در مجاز است که بر تناسب معنایی میان معنای ملموس پرتگاه و معنای انتزاعی مرگ دلالت می‌کند.

آدم در عبارت «بئر الأبدیة» بنابر مجاز مرسل محلیه و در قالب محور همنشینی فرایند مرگ انسان را تشریح می‌کند. آدم محل یعنی «بئر» را ذکر می‌کند، ولی حال، یعنی مرگ را اراده می‌کند. چنین این واژه در کنار واژگان «تَفَكُّكُ السَّمَاءِ»، «شفا الْجَحِيمِ» و «نَحْفَرُ» معانی ثانویه‌ای برای آن می‌آفریند و از معنای حقیقی چاه دور می‌کند: كَمْ يَلْزِمُنَا مِنَ الْوَقْتِ / لِنَقِفَ عَلَى رَصِيفِ الزَّمَنِ / وَلِنَشْهَدَ مَعًا / وَفِي لَيْلَةٍ بَارِدَةٍ / تَفَكُّكُ السَّمَاءِ / مَعًا سَوْفَ نَقِفُ عَلَى شَفَا الْجَحِيمِ / لِنَقْطَعَ أَجْنَحَةَ الْيَأْسِ / هَذِهِ / وَبِأَصَابِعِنَا الَّتِي يَنْزُ مِنْهَا الدَّمُ / سَوْفَ نَحْفَرُ بَيْرَ الْأَبْدِيَةِ / الْفَارِغِ (همان، ص ۱۸).

عبارت «بئر الأبدیة» بازنمون نشانه و لایه بیرونی متن است و به عنوان دلالت صریحی عمل می‌کند که این دلالت‌های ضمنی در آن پنهان است: مرگ و زمان، همنشین هم هستند، انسان‌ها هم قربانی مرگ و هم همدست او در گرفتن جان دیگران هستند، ولادت انسان، شروع نقصان اوست. موضوع تشابه میان حفر کردن چاه با دست و سپری شدن لحظات عمر انسان و حرکت به سمت مرگ و جهان پس از مرگ است. تفسیر بر بدبینی و پوچ‌گرایی شاعر دلالت می‌کند که نگرشی حسی و مادی‌گرایانه به زندگی و مرگ دارد و پایان یافتن نفس‌های انسان را آغاز نیستی جاودان انسان می‌داند و به زندگی سعادت‌مند در جهان دیگر معتقد نیست. نشانه مرتبط با مفهوم مرگ در ابیات ذکر شده، تصویری از تجربه‌های عاطفی

و عملی شاعر است که در دوره‌های مختلف زندگی‌اش تحت تأثیر اتفاقات متناقض برای او روی داده‌اند. ارتباط میان معنای حقیقی «بئر» و معنای مجازی آن باعث دلالت‌مندی شعر آدم می‌شود.

ب. محور جانشینی

مهم‌ترین ابزار در محور جانشینی، استعاره است. شاعر به کمک استعاره از مفاهیمی سخن می‌گوید که در زبان هنجار دارای معنایی عادی هستند، ولی در زبان شعر تبدیل به نشانه‌هایی می‌شوند که مجموعه‌ای از معانی خیال‌انگیز در خود دارند. آدم نیز عبارت «رَحَلَةُ اللّٰهَیَاتِ» را استعاره از مرگ می‌داند و آن را به سفری بی‌پایان و بی‌بازگشت تشبیه می‌کند. شاعر با استعاره، تصویر شعری می‌آفریند که در آن ورود تدریجی مرگ به جسم انسان و قطع شدن ارتباط آن با روح را نشان می‌دهد. وی با این بیان نمادین، مفهوم غیرحسی مرگ را با زبانی خیال‌انگیز به تصویر می‌کشد و ذهن خواننده را برای پذیرش مقوله ناشناخته‌ای همچون مرگ آماده می‌کند: هَكَذَا / تَتَدَفَّعُ الْأَعْضَاءُ عُضْوًا عُضْوًا / أَكُنْسُ نُشَارَةَ الزَّمَنِ بِالْحَوَاسِ الْخَمْسِ / وَأَبْدَأُ رَحَلَةَ اللّٰهَیَاتِ / هَذِهِ / أَرْكُلُ الْعُبَارَ بِالْأَقْدَامِ وَاللّٰمَرِیَّاتِ (همان، ج ۲، ص ۱۹۹).

عبارت «رَحَلَةُ اللّٰهَیَاتِ» بازنمون نشانه و لایه بیرونی متن است و خواننده از طریق آن به جهان درون شعر آدم راه می‌یابد. در این عبارت این دلالت‌ها نهان است: مرگ سفری بی‌پایان است، مرگ نقطه اتصال جهان محسوسات و ماورای مادیات است، مرگ در بستر زمان حرکت می‌کند. موضوع تشابه میان مسیر سفر و حوادثی است که برای انسان رخ می‌دهد و فرایند مرگ اوست که از دیدگاه شاعر شروع دوباره‌ای در جهان دیگری است. تفسیر بیانگر نگرش پوچ‌گرایانه شاعر نسبت به زندگی و مرگ انسان است. شاعر به جهان آخرت و بهشت و جهنم اعتقاد ندارد و انسان را پدیده‌ای رها شده در این جهان می‌داند که به شکلی خودکار در مسیری نامتناهی و بی‌هدف حرکت می‌کند. مستعار منه به عنوان سطح لغوی متن عمل می‌کند و جامع نیز همان موضوع و مستعارله نیز تفسیر است.

از دیدگاه آدم، مرگ پدیده‌ای همیشه متغیر و پایان‌ناپذیر است. وی با حیوان‌پنداری، مرگ را به پرنده‌ای تشبیه می‌کند که پیوسته تخم‌گذاری می‌کند و جوجه‌هایش از تخم بیرون می‌آیند. شاعر با جان‌بخشی به مرگ قدرت و فراگیری مرگ را به تصویر می‌کشد. عبارت «الْعَدَمُ یَبِیضُ وَیَقْفِسُ» تصویری خیال‌انگیز است که شاعر با مبالغه در کلام و ایجاد شبکه معنایی میان این عبارت و دیگر کلمات متن، تصویر شعری‌ای می‌آفریند که مجموعه‌ای از دلالت‌ها در خود جای داده است: هَذَا الْعَدَمُ یَبِیضُ وَیَقْفِسُ عَلَى صَارَةِ الرِّیْحِ / مَاذَا یَفْعَلُ كُلُّ قَارِعِ الطُّبُولِ هَؤُلَاءِ / فِي هَذِهِ التِّرَاجِیدِیَا الْإِنْسَانِیَّةِ / لِلْعَدَمِ / أَنَا بَحَارٌ وَأَعْمَى (همان، ص ۲۴۹).

مطابق نظریه پیرس عبارت «الْعَدَمُ یَبِیضُ وَیَقْفِسُ» بازنمونه نشانه و بُعد حسی آن است و خواننده با تصویر تخم گذاشتن پرنده و بیرون آمدن جوجه‌هایش به مفهومی ذهنی پی می‌برد. در این عبارت این معانی، مستور است: مرگ همیشه در حال زایش و دگردیسی است، مرگ همیشه تکثیر می‌یابد، مرگ مادر بی‌رحمی است که برای هر انسانی یک کودک به دنیا می‌آورد و او را مأمور قتلش می‌کند. موضوع تشابه

میان تعداد زیاد جوجه‌های مرغ و تکرار فرایند تخم‌گذاری و به دنیا آوردن جوجه‌ها و همگانی بودن مرگ و تکرار آن در میان انسان‌هاست. تفسیر بیانگر نگرش کلی شاعر نسبت به مرگ است که با رنگی از اندوه، پوچی و بدبینی همراه است. مرگ تنها پدیده‌ای است که انسان نمی‌تواند با اراده خود بر آن فائق آید و این باعث می‌شود که انسان به اراده، اختیار و انتخاب خود به عنوان موجودی آزاد شک کند و زندگی را تکراری و بی‌حاصل بخواند. نشانه مربوط به مرگ در این ابیات از ارتباط معنایی میان بازنمون، موضوع و تفسیر پدید می‌آید که به ترتیب مستعار منه، جامع و مستعارله را در ذهن تداعی می‌کند.

۲-۳-۲. رمزگان مکانی

مکان در زبان عادی بیشتر معنای ظرفیت را به مخاطب انتقال می‌کند، ولی در زبان شعر، تبدیل به دلالتی می‌شود که معنای مختلفی پیدا می‌کند. «در شعر، مکان به شخصیت خود شاعر بدل می‌شود؛ چراکه مکان از انسان مستقل نیست و انسان بی‌مکان یافت نمی‌شود و مدام با کنش‌های انسانی و عواطفش ارتباط پیدا می‌کند مکان در شعر به عنوان چیزی مجزا، تنها، یا ساختار و بنایی توخالی که دارای راهروها، دیوارها، اتاق‌ها و سقف‌ها باشد آشکار نمی‌شود؛ بلکه به صورت تمرین و فعالیتی انسانی خود را می‌نمایاند» (النصیر، ۱۹۸۶، ص ۵-۶). پس در شعر، معانی ثانویه مکان مهم هستند و معنای حسی آن‌ها راهی برای درک این معانی ثانویه است.

در شعر آدم، مکان کارکرد معنایی چند وجهی دارد و او با کمک معانی مجازی مکان مفهوم مرگ را تبیین می‌کند و در این راه از دو واژه «الأنهار» و «البحر» که بر مکان دلالت دارند، استفاده می‌کند. او مرگ را امری حتمی می‌داند که همه موجودات را فرا می‌گیرد و انسان‌ها همگی همچون رودخانه روان به سمت دریا که همان مرگ است حرکت می‌کنند: *الْخَالِدُ لَا يَتَلَقَّى عَنِ الْفَانِي / وَالْفَانِي لَا يَأْخُذُ عَنِ الْخَالِدِ / كُلُّ الْأَنْهَارِ تَجْرِي إِلَى الْبَحْرِ / وَالْبَحْرُ لَيْسَ بِمَلَانٍ* (آدم، بی‌تا، ج ۳، ص ۲۴۵).

مطابق نظریه پیرس کلمات «الأنهار» و «البحر» بازنمونه نشانه هستند و بُعد بصری مفهوم نشانه را نشان می‌دهد و در فحوای خود این معانی را دارند: مرگ تلخ‌ترین حقیقت زندگی است، از مرگ گریزی نیست و باید بدان تن داد، مرگ پایانی برای تمام محسوسات است. موضوع تشابه میان جاری شدن رودها به سمت دریا و منتهی شدن زندگی همه انسان‌ها به مرگ است. تفسیر پیامی کلی است که مرگ را پدیده‌ای فراگیر می‌داند که نه پایانی دارد و نه گنجایش محدودی که تکمیل شود. این مدلول که نگرش منفی و به نوعی مادی‌گرای شاعر نسبت به مرگ را در برمی‌گیرد، بیانگر این است که مرگ پایان ارتباط انسان‌ها با این جهان است و به نوعی موجودیت او در جهان به طور کامل از بین می‌رود.

آدم گاهی بدون آنکه نامی از مرگ بیاورد، با زبانی غیرمستقیم و با کمک نشانه‌ها به مفهوم مرگ اشاره می‌کند. او با دو واژه «حُفْرَةٌ» و «هاوِیَّة» مفهوم مرگ را قصد می‌کند و با این کار تجسمی حسی از آن به مخاطب ارائه می‌دهد تا به درکی ملموس از مفهوم انتزاعی مرگ برسد. در ابیات زیر این دو واژه به جای مرگ آمده‌اند و تصویری از قبر را در ذهن انسان تداعی می‌کنند و واژگان «رَقْدَتِي»، «نَوْمَةٌ بَهِيَّةٌ» و

«عَدَدُ قَتْلَاكُ» مانع از آن می‌شوند که معنای حقیقی‌شان اراده شود: وَاحْفَرِ لِي - حُفْرَةً عَمِيقَةً عَرْضُهَا السَّمَوَاتُ وَالْأَرْضُ كِي / أَمْتَدُّ فِيهَا / وَتَسْعَ لِرُقْدَتِي / وَلَأَنَامَ نَوْمَةً بَهِيمَةً بِهَيْجَةٍ فَلَا أَبْحَثُ عَنْ قِيَامَةٍ ثَانِيَةٍ / وَلَا أَحْصِي عَدَدَ قَتْلَاكُ وَعُمَقَ هَاوِيَّتِي (همان، ج ۱، ص ۴۳).

کلمات «حُفْرَةً» و «هاوییه» بازنمون نشانه لایه بیرونی متن هستند. ترکیب این دو اسم مکان با دیگر کلمات متن باعث می‌شود که این پیام‌ها را در خود بگنجانند: مرگ آرام‌بخش و معنابخش زندگی است، مرگ دلهره‌آور و سنگدل نیست، مرگ تجربه‌ای غیرقابل تکرار است. موضوع ارتباط معنایی میان آرامش انسان در قبر و اتمام دغدغه‌های زندگی و حس راحتی انسان به هنگام خواب و فراموش کردن دل‌مشغولی‌های روزانه است. تفسیر پیام کلی است که مرگ را همیشه منفی و ویرانگر تصور نمی‌کند، بلکه آن را نعمتی می‌شمارد که انسان را از بیهوده بودن زندگی دور می‌دارد تأکید می‌کند که گاهی زندگی تکراری و کسالت‌وار می‌شود که مرگ به عنوان پایانی شیرین تلقی می‌شود. مفهوم مرگ در این ابیات از ارتباط معنایی میان سه جزء نشانه یعنی بازنمون، موضوع و تفسیر تشکیل می‌شود و اسم‌های مکانی به عنوان دلالت‌های صریح زمینه را برای ورود به درون متن و کشف مدلول فراهم می‌آورند.

۲-۳-۳. رمزگان زمانی

آدم به کمک خیال و زبان مجاز معانی غیرحقیقی برای اسم‌های زمانی می‌آفریند و آن را از حالت تک‌بعدی و ظرفیت خارج می‌کند. مرگ هرچند مفهومی غیرحسی است، ولی با زمان ارتباط نزدیکی دارد و این پدیده انتزاعی در زمان و مکان خاصی رخ می‌دهد. آدم نیز کلمه «الزَّمن» را جایگزین مرگ می‌کند و به صورت مستقیم لفظ مرگ را نمی‌آورد و با همنشین کردن آن با کلمات «حَجَرَ الرَّحَى» و «الطَّاحُونَةُ» به مخاطب نشان می‌دهد که مقصود اصلی او مرگ و خشونت آن است و مرگ تحت تأثیر عوامل طبیعی و در زمان رخ می‌دهد: أَيُّهَا الزَّمَنُ / يَا حَجَرَ الرَّحَى / أَيُّهَا الطَّاحُونَةُ الْفَارِغَةُ الْحَمْرَاءُ / هَلْ هَذِهِ النِّهَايَةُ الْبَائِسَةُ لِلْأَحْلَامِ؟ (آدم، بی‌تا، ج ۴، ص ۹۳).

مطابق نظریه پیرس واژه «الزَّمن» بازنمون نشانه است و سطح ظاهری متن را نشان می‌دهد و مخاطب با آن به مفهومی دیگر پی می‌برد که در پشت واژگان و عبارت‌ها گنجانده شده و از آن این معانی را می‌توان فهمید: مرگ حتمی و فراگیر است، مرگ سنگدل است و سن و جنسیت برایش فرقی نمی‌کند، حوادث روزگار با مرگ برای گرفتن جان انسان‌ها هم‌پیمان هستند، مرگ قابل پیش‌بینی نیست. موضوع ارتباط معنایی میان له‌شدن دانه‌های گندم زیر سنگ آسیاب و گرفتن جان انسان‌ها توسط مرگ و اتفاقات روزگار است. تفسیر مفهومی کلی است که نشان می‌دهد مرگ پایان لذت‌های دنیوی است و جهان فانی و هیچ چیزی در آن پایدار نیست. نگرش منفی و یأس‌آور شاعر نسبت به مرگ در قالب نشانه‌ای بازتاب می‌یابد که با لفظ مسموع «الزَّمن» شکل اولیه خود را می‌یابد و با صفات بی‌رحمی، خونریزی و کشتار معنای نشانه بسط می‌یابد.

مرگ در اندیشه آدم مفهومی است که در امتداد زمان حرکت می‌کند و از آغاز خلقت انسان تا آخرین لحظات با او همراه است. عمر انسان در فرایندی خودکار و غیرقابل کنترل شروع می‌شود و پایان می‌یابد و مرگ نشان می‌دهد که انسان جاوید نیست و باید چندان به زندگی دل نبندد. شاعر در ابیات زیر نامی از مرگ را نمی‌آورد و با ایجاد ارتباط معنایی که میان کلمه «سَنَوَات» و دیگر کلمات به شکلی غیرمستقیم به مرگ و پایان یافتن زندگی انسان اشاره می‌کند: *عِنْدَمَا كُنَّا نَعْمَلُ كَالْثِيْرَانِ / عِنْدَمَا كَانَ يُرَاوِدُنَا الْأَمْلُ مِثْلَ جَزِيرَةٍ نَائِيَةٍ وَصَاحِبَةٍ / كَانَتْ سَنَوَاتُنَا الَّتِي بَلَا ضَغِيْنَةٍ خَالِصَةٍ / وَبَلَا حَقِيْقَةٍ وَاحِدَةٍ / تَحْدِرُ نَحْوَ هُوَّةِ النَّسِيَانِ* (همان، ج ۳، ص ۴۵).

کلمه «سَنَوَات» بازنمون نشانه و لایه بیرونی متن است و خواننده به کمک آن به مدلول مخفی شده در عمق متن دست می‌یابد. مهم‌ترین معانی که می‌توان از واژه «سنوات» دریافت کرد عبارت‌اند از: اراده انسان تأثیری در مرگ ندارد، مرگ به انسان یادآوری می‌کند که هیچ چیزی ثبات ندارد، مفهوم مرگ در چارچوب ادراکی انسان نمی‌گنجد. موضوع تشابه میان سرازیر شدن شیء به سوی پرتگاه و سپری شدن لحظات زندگی انسان و پیش رفتن به سوی مرگ است. تفسیر نگرش پوچ‌گرایانه شاعر نسبت به اصل زندگی است که ارزش وجودی انسان را تنها محدود به این زندگی مادی می‌داند و انسان را موجودی بی‌اراده می‌پندارد که در چرخه‌ای عبث حرکت می‌کند و در نهایت بدون قدرت تصمیم‌گیری، تسلیم مرگ می‌شود. این اندیشه کلی آدم نتیجه ارتباط معنایی است که میان بازنمون، موضوع و تفسیر حاکم است و موضوع نقش میانجی‌گری بین لایه بیرونی متن و دنیای درون متن ایفا می‌کند و مانع از اراده معنای حقیقی «سنوات» می‌شود.

۳. نتیجه

با مطالعه اشعار محمد آدم بر پایه نظریه پیرس نتایج زیر به دست آمد:

در محور همنشینی شاعر با تشبیه و مجاز از زبان هنجار دور می‌شود و با قرار دادن تشبیهات و مجازها کنار دیگر کلمات متن، شبکه معنایی می‌آفریند و واژگان را تبدیل به نشانه‌هایی می‌کند که باعث تأویل‌پذیری متن شعرش می‌شوند. آدم با تشبیه مرگ به عنکبوت‌های غول‌پیکر و ترسناک، خشونت و بی‌رحمی مرگ را برجسته می‌کند و با تشبیه مرگ به جسم غبارگرفته و خونین به ترس از مرگ تجسمی حسی می‌بخشد. وی همچنین با کمک مجاز مرسل محلیه و اسناد فعل رهسپار شدن به محل یعنی پرتگاه با زبانی غیرصریح به مفهوم انتزاعی مرگ اشاره می‌کند. آدم با قرار دادن فعل «نحفر» کنار عبارت «بئر الأبدية» دلالتی می‌آفریند که مدلول آن مرگ و پایان یافتن زندگی است. در محور جانشینی شاعر با استعاره و جاندارپنداری، برخی از مفاهیم ذهنی که با مرگ مرتبط هستند را با کلماتی ملموس ترکیب می‌کند و بار معنایی حسی به مرگ می‌دهد تا در قدرت و بی‌رحمی مرگ مبالغه کند. وی در قالب

استعاره مصرحه مرگ را بسان سفری بی‌پایان تصور می‌کند و از طریق جانشینی معنای غیرحقیقی سفر، دلالتی شعری می‌آفریند که مدلولش ادامه زندگی انسان در جهانی متفاوت از جهان مادی است. شاعر به کمک استعاره مکنیه و تشبیه مرگ به پرنده‌ای که جوجه‌هایش را بعد از به دنیا آوردن می‌کشد، نشانه‌ای تولید می‌کند که لایه بیرونی آن تصویر تخم گذاشتن پرنده و لایه درونی آن، بی‌رحمی و فراگیر بودن مرگ است. در رمزگان زمانی آدم با خیال‌پردازی‌های شاعرانه از دلالت صریح اسم‌های زمانی استفاده کرده و آن‌ها را لایه خارجی مفهوم نشانه قرار داده و به کمک آن‌ها سرخ‌هایی به مخاطب می‌دهد تا با دقت در ارتباط معنایی این ظرف‌های زمانی با دیگر واژگان متن، به مدلول نشانه برسند. وی با اسم‌های زمانی «الزمان» و «سنوات» رابطه میان سپری شدن لحظات عمر انسان و فرایند مرگ انسان را با زبان شعر بیان می‌کند و با تشبیه و استعاره و چیدمان آن‌ها کنار اسم‌های زمانی، تصاویر شعری می‌آفریند که مجموعه‌ای از دال‌ها را پوشش می‌دهند که مدلول یعنی غیرمنتظره بودن مرگ و بی‌ثباتی جهان و گذرا بودن عمر را بیان می‌کنند. در رمزگان مکانی، آدم از اسم‌های مکانی «الأنهار»، «البحر»، به عنوان تصویری حسی از مفهوم انتزاعی مرگ بهره برده و با استفاده از بار معنایی ظرفیت، جلوه‌ای بصری به مفهوم نشانه داده و مرگ را که غیرملموس و معنوی است، ملموس و حسی نشان داده و حتمی بودن و فراگیری مرگ را توصیف می‌کند و با استفاده از دلالت صریح اسم‌های مکانی «حفرة» و «هاویة»، دلالت‌های ضمنی می‌آفریند که به مفهومی انتزاعی اشاره می‌کند که دربرگیرنده دیدگاه مثبت آدم نسبت به مرگ و اینکه مرگ گاهی پایان خوشی برای انسان است.

نشانه‌های مربوط به مفهوم مرگ در اشعار محمد آدم نتیجه ارتباط معنایی است که میان سه جزء نشانه یعنی بازنمون، موضوع و تفسیر است. بازنمون در شعر آدم، سطح ظاهری متن است که به عنوان اطلاعات اولیه در اختیار مخاطب قرار می‌گیرد و تصویری در ذهن او ایجاد می‌شود تا تفسیر برای او قابل درک باشد. موضوع نیز در این فرایند به عنوان پل ارتباطی میان بُعد حسی نشانه‌های مربوط به مفهوم مرگ یعنی بازنمون و بُعد ذهنی آن‌ها یعنی تفسیر عمل می‌کند. نشانه‌ها در شعر محمد آدم واحد منسجمی هستند که به صورت خطی به هم متصل می‌شوند و مفهوم مرگ را شکل می‌دهند. ساختار سه‌گانه نشانه در نظریه پیرس و ارتباط پیچیده معنایی میان آن‌ها چارچوب پیچیده و فلسفی تفکر و ذهن آدم را به خوبی نشان می‌دهد و احساسات و اندیشه‌های مختلف و گاه متناقض او نسبت به مرگ را بازتاب می‌دهد و بدینی و پوچ‌گرایی او را نسبت به زندگی به تصویر می‌کشد. نوعی رابطه علی و معلولی بر نشانه‌های زبانی در شعر آدم حاکم است که در خلال آن شبکه‌ای از دال‌های شناور به عنوان علت‌ها به معلول پنهان‌شده در لایه‌های عمیق متن شعر منتهی می‌شوند.

منابع

- آدم، محمد. (د.ت). الأعمال الكاملة. ج ۵، القاهرة: الهيئة العامة لقصور الثقافة.
- احمدی، بابک. (۱۳۸۸ش). از نشانه‌های تصویری تا متن. چاپ نهم: تهران، نشر مرکز.
- احمدی، بابک. (۱۳۹۲ش). ساختار و تأویل متن. تهران: نشر مرکز.
- اسکولز، رابرت. (۱۳۷۹ش). درآمدی بر ساختارگرایی در ادبیات. ترجمه فرزانه طاهری، تهران: آگاه.
- إسماعيلي علوي، حافيز. (۲۰۰۱م). «الدلائلية بين بورس وسوسير: القراءة القارىء والتلقي»، مجلة الفكر العربي المعاصر، مركز الإنتماء القومي، لبنان: صص ۱۰۸-۱۰۱.
- امیری، ربیع؛ و زینی‌وند، تورج؛ و امیری، جهانگیر. (۱۴۰۰ش). «نشانه‌شناسی الفاظ حاوی مفهوم وطن در اشعار سلیمان العیسی بر اساس دیدگاه چارلز پیرس». ادب عربی، دانشگاه تهران، دوره ۱۳، شماره ۳، صص ۱۰۵-۱۲۶.
- انوشیروانی، علیرضا. (۱۳۸۴ش). «تأویل نشانه‌شناختی ساختارگرایی شعر زمستان اخوان ثالث». پژوهش زبان‌های خارجی، ش ۲۳، صص ۵-۲۰.
- ایکو، امبرتو. (۲۰۱۵م). التأویل بین السیمیائیة والتفکیکیة. الطبعة الثالثة، بیروت: المركز العربي الثقافي.
- بنکراد، سعید. (۲۰۰۵م). السیمیائیات والتأویل مدخل لسیمیائیات ش.س. بورس. الطبعة الأولى، المغرب: مؤسسة الفكر العربي، المركز الثقافي العربي، الدار البيضاء.
- التهامي العماري، محمد. (۲۰۰۷م). حقول سیمیائیة. مکناس: منشورات مجموعة الباحثين الشباب في اللغة والآداب.
- چندلر، دانیل (۱۳۸۷ش). مبانی نشانه‌شناسی. ترجمه مهدی پارسا، چاپ دوم، تهران: سوره مهر.
- دولودال، جیرار. (۲۰۰۴م). السیمیائیات أو نظریة العلامات. ترجمه عبد الرحمن بوعلي، الطبعة الأولى، اللاذقية، دار الحوار للطباعة والنشر.
- دولودال، جیرار. (۱۹۸۸م). بیرس أو سوسور. ترجمه عبدالرحمن بوعلي، بیروت، مركز الإنتماء القومي.
- سافان، دافید (۱۹۹۲م). «الأصول السیمیائیة في فكر شارل بیرس»، ترجمه عبدالملك المرتاض، مجلة علامات، المجلد ۴، صص ۱۳۹-۱۷۳.
- سجودی، فرزاد. (۱۳۸۷ش). نشانه‌شناسی کاربردی. تهران: قصه.
- سجودی، فرزاد. (۱۳۸۸ش). نشانه‌شناسی، نظریه و عمل. تهران: علم.

کالر، جاناتان. (۱۳۸۸ش). در جستجوی نشانه‌ها (نشانه‌شناسی، ادبیات، واسازی)، ترجمه لیلا صادقی و تینا امراللهی، چاپ اول، تهران: علم.

النصیر، یاسین. (۱۹۸۶). إشکالية المكان في النص الأدبي، دراسات نقدية. الطبعة الأولى، بغداد: دار الشؤون الثقافية العامة.

Peirce, C. (1970). *Ecrits sur le signe*, paris: Ed seuil.

peirce . C. (1960). *Collected Papers* , are edited by Charles Hartshorne , and Paul Wiss , Harvard , University press , Cambridge , 8 voles , vole 2, p2/330.

Peirce, C. (۲۰۰۲). *Pragmatisme et pragmatisme*, French Edition, serf.

Peirce, C. (1953). *Letters to Lady Welby*, Edited by IR Win c. Lieb, Published by Whitlock's/Yale Graduate Philosophy Club, New Haven,

Peirce, C. (1902); *Logic, regarded as semeiotics*, Stanford Encyclopedia of Philosophy.

Peirce, C. (1906); *The basis of Pragmatism*, Stanford Encyclopedia of Philosoph.

Peirce, C. (1931). *Collected Writings* (8vols). charles Hartshorne, Paul Weiss & Arthur W Burks (Eds) cambridge, MA: Harvard University Press.

References

Adam, Muhammad (without the date), *the complete works*, volume 5, Cairo: The General Authority for Cultural Palaces. [In Arabic]

Ahmadi, Babak (2009), *from visual signs to text*, 9th edition: Tehran, Center Publishing. [In Persian]

Ahmadi, Babak (2012), *structure and interpretation of the text*, Tehran: Center Publishing. [In Persian]

Al-Naseer, Yassin (1986), *the problem of place in the literary text*, critical studies, first edition, Baghdad: House of General Cultural Affairs. [In Arabic]

Anoushirvani, Alireza, (2014), "Structuralist semiotic interpretation of the poem "Winter by Akhavan Sales", *Foreign Languages Research*, Vol. 23, pp. 5-20. [In Persian]

Amiri, Rabi, Zainivand, Toraj, Amiri, Jahangir (2021), "Semiotics of Words Containing the Concept of Homeland in the Poems of Suleiman Al-Eisa Based on Charles Pierce's Perspective", *Arabic Literature*, University of Tehran, Volume 13, Number 3, pp. 105-126. [In Persian]

Benkrad, Said (2005), *Semiotics and Interpretation*, an introduction to the semiotics of S.S. Boures, first edition, Morocco: Arab Thought Foundation, Arab Cultural Center, Casablanca. [In Arabic]

Chandler, Daniel (2008), *Basics of Semiotics*, translated by Mehdi Parsa, second edition, Tehran: Surah Mehr. [In Persian]

Eco, Umberto (2015), *Interpretation between semiotics and deconstruction*, third edition, Beirut: The Arab Cultural Center. [In Arabic]

Dolodal, Gerar (2004), *Semiotics or The Theory of Signs*, translated by Abdel Rahman Bouali, first edition, Lattakia, House for printing and publishing. [In Arabic]

Ismaili Alawi, Hafeez, (2001), "The Evidence between Peres and Saussure: Reading the Reader and Receiving", *Journal of Contemporary Arab Thought*, Center for National Affiliation, Lebanon: pp. 101-108. [In Arabic]

- Kaler, Jonathan (2009), in search of signs (semiotics, literature, reconstruction), translated by Leila Sadeghi and Tina Amrollahi, first edition, Tehran: Science. [In Persian]
- Savan, David (1992). "Semiotic Origins in the Thought of Charles Peirce", translated by Abdul-Malik Al-Murtada, Signs Magazine, Volume 4, pp. 139-173. [In Arabic]
- Scholes, Robert (2000), an introduction to structuralism in literature, translated by Farzaneh Taheri, Tehran: Agah. [In Persian]
- Sojodi, Farzan (2008), Applied Semiotics, Tehran: Qeseh. [In Persian]
- Sojodi, Farzan (2009), semiotics, theory and practice, Tehran: Science. [In Persian]
- Tohamy El-Ammari, Mohamed (2007), Semiotic Fields, Meknes: Publications of the Young Researchers Group in Language and Literature. [In Arabic]
- Tohamy El-Ammari, Mohamed (1988), Peres or Saussure, translated by Abd al-Rahman Bouali, Beirut, Center for National Affiliation.

قراءة سيميائية لمفهوم الموت في شعر محمد آدم على ضوء نظرية بيرس

بهمن آقازاده^١، عبدالأحد غيبي^٢، مهين حاجي زاده^٣، حسن اسماعيل زاده^٤^١ طالب الدكتوراه في قسم اللغة العربية وآدابها، بجامعة الشهيد مدني بأذربيجان، إيران.^٢ أستاذ في قسم اللغة العربية وآدابها، بجامعة الشهيد مدني بأذربيجان، إيران.^٣ أستاذة في قسم اللغة العربية وآدابها، بجامعة الشهيد مدني بأذربيجان، إيران.^٤ أستاذ مشارك في قسم اللغة العربية وآدابها، بجامعة الشهيد مدني بأذربيجان، إيران.

معلومات المقالة	الملخص
نوع المادة:	تقوم السيميائية الأدبية كإحدى مناهج النقد الأدبي بدراسة البنية الدلالية للأعمال الأدبية و تعبر عن دور
مقالة محكمة	العلامات اللغوية في بناء وإنتاج معنى العمل الأدبي من خلال تحليل العالم الداخلي للنص. نظرية بيرس السيميائية للعلامات تعدّ منهجاً مناسباً للبحث عن الشعر العربي التي تقسم الإشارة إلى ثلاثة أجزاء: التمثيل والموضوع والتفسير. تتكون الإشارة وشكلها النهائي في هذه النظرية بين هذه المكونات الثلاثة.
تاريخ الوصول:	ينعكس مفهوم الموت على نطاق واسع في أشعار محمد آدم شاعر متجدد مصري وتلعب العلامات دوراً
١٤٠١/٠٣/٠٩	مهماً في خلق موضوعاته الشعرية عن الموت. هذه الدراسة تُحلّل العلامات المتعلقة بمفهوم الموت في شعر محمد آدم و تبين الجوانب الخفية في شعره معتمدة على نظرية بيرس السيميائية ومستعينةً بأساسيات
تاريخ القبول:	سيميائية الرموز. تشير نتائج البحث إلى أن آدم يبني نصه من خلال التمثيل والصور الشعرية والحالات
١٤٠١/٠٧/١٩	المرئية كصورة الصخور المتساقطة والعناكب الكبيرة والهاوية العميقة و...، ويوسع مفهوم العلامات المتعلقة بالموت ككونه مخيفاً ومجهولاً وحتماً بمساعدة الموضوع وذكر التفاصيل. وفي النهاية يكمل مفهوم العلامة بمساعدة التفسير ويعبر عن موقفه العام تجاه الموت والحياة ويكشف عن عدميته وتشاؤمه ورأيه بالنسبة إلى العالم الآخر.
	الكلمات المفتاحية: السيميائية، نظرية بيرس، الرموز اللغوية، الشعر العربي المعاصر، محمد آدم، مفهوم الموت.
الاقتراس: آقازاده، بهمن؛ غيبي، عبدالأحد؛ حاجي زاده، مهين؛ اسماعيل زاده، حسن (١٤٠٤). قراءة سيميائية لمفهوم الموت في شعر محمد آدم على ضوء نظرية بيرس، فصلية لسان مبین العلمية، مقالة محكمة، السنة السابع عشرة، الدورة الجديدة، العدد اثنان وستون، شتاء، ص ٢١-١.	
المعرف الرقمي: 10.30479/lm.2022.17322.3408	
الناشر: جامعة الإمام الخميني (ره) الدولية. حقوق التأليف والنشر © المؤلفون.	

